

СЛУЧАИ НА ОТКАЗ, ПОСТЪПИЛИ В ПДИ

Обучението на служителите е свързано с по-добро общо състояние на институциите по отношение на ЗДОИ. Така например, в институциите с обучени служители има повече назначения за отговарящ по ЗДОИ; те много по-често водят регистър на запитванията (включително компютърно); и в крайна сметка в институциите с обучени служители има повече получени заявления за достъп до информация (което веднага подсказва, че броят получени заявления е в голяма степен „интерпретирана“, а не математическа величина).

В същото време едва 25.3 % от интервюираните институции ползват писмено упътване или инструкция, за да разграничат заявленията по ЗДОИ от други молби или жалби. Най-често това се случва в общинските администрации (38.3 %) и областните администрации (29.6 %) и най-рядко в централните ведомства (17.6 %). Тези данни потвърждават по-качественото прилагане на ЗДОИ от местните власти. Като цяло в малките градове (30.8 %) служителите по-често ползват писмени инструкции по прилагането на закона, отколкото в София (20.9 %) или в областните градове (23.9 %).

Какво правят служителите, когато срещат затруднения в прилагането на ЗДОИ? 47.6 % се консултират по повод заявления по ЗДОИ. Най-често съвети търсят централните ведомства и най-рядко - общинските администрации. Това изглежда естествено, след като последните по-често ползват писмени инструкции по закона в сравнение с централните ведомства.

Търсената консултация е най-често с юрист-консулт (53.5 %) и по-рядко - с ръководителя на институцията (20.8 %). Тези данни могат да бъдат интерпретирани и като търсене по-скоро на експертна помощ, отколкото на управленско (политическо) решение по повод заявленията. В този смисъл качествено прилагане на закона може би изисква повече квалификация и компетентност, отколкото добронамереност на ръководството на институциите.

От началото на дейността си ПДИ регистрира случаи, в които на граждани и журналисти се отказва достъп до информация. Всеки от случаите се коментира от правния екип на ПДИ, като правният коментар и препоръка за действие се изпращат обратно до поискалия правна помощ. Всички случаи се регистрират в електронна база данни.

За периода 01.01.2001 г. - 31.12.2001 г. са регистрирани 502 случая на отказ да се предостави информация от страна на различни задължени по ЗДОИ субекти.

І. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ПО ИНИЦИАТИВА НА ЗАДЪЛЖЕНИТЕ ПО ЗДОИ СУБЕКТИ (ЧЛ. 14 ОТ ЗАКОНА)

Според разпоредбите на ЗДОИ задължените по закона субекти следва да предоставят определени категории информация по своя инициатива. Това задължение може да се раздели на две - от една страна е задължението за публикуване на актуална обществена информация (**чл. 14, ал. 1**), а от друга - задължението за публикуване или съобщаване в друга форма на информация, която може да предотврати заплахата за живота, здравето и безопасността на гражданите и на тяхното имущество или опровергава разпространена недостоверна информация, засягаща значими обществени интереси или представлява или би представлявала обществен интерес (**чл. 14, ал. 2**).

Изпълнение на задължението по чл. 14, ал. 2

Според данните от постъпилите в ПДИ случаи администрацията не е добре запозната с тези си задължения. В базата данни на ПДИ са регистрирани случаи, в които при настъпване на бедствия и аварии - пожари, наводнения, замърсявания - се налага журналистите от съответния град сами да търсят информация за размерите на аварията, щетите и предприетите мерки. Службите по гражданска защита, кметовете, инспекциите по околна среда в повечето случаи са заети с ограничаването на аварията и предотвратяване на по-нататъшни щети, а информацията за тях остава на по-заден план. Типичен пример: кореспондентка на централен всекидневник в град В. се обръща по телефона към дежурния по

съвет към „Гражданска защита“ с молба за информация за щетите от ураганен вятър, регистриран в града в два поредни дни. Служителят отказва да предостави данни за пораженията от бурята, мотивирайки се със забрана от шефовете на „Гражданска защита“ да се дава информация за медиите.

В такива случаи не се определят и лица, които да предоставят непрестанно актуална информация, вследствие на което се стига до разпространяване на недостоверна и заблуждаваща информация.³⁶

Относно задължението по чл. 14, ал. 1

В изпълнение на задължението за публикуване на актуална информация администрацията разпространява официални информационни бюлетени, изготвяни от пресцентровете. Изготвянето на подобни бюлетени беше утвърдена практика в повечето администрации на централните и териториалните органи на изпълнителната власт и преди приемането на ЗДОИ. Въпреки това в базата данни на ПДИ има регистрирани случаи, при които временно е преустановено изготвянето на подобни бюлетени или информацията в тях е недостатъчна, но те са по-скоро изключение, отколкото правило.

II. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ СЛЕД ЗАПИТВАНЕ ОТ СТРАНА НА ТЪРСЕЩИТЕ

В сравнение с 2000 година регистрираните в базата на ПДИ казуси показват нарастване на исканията на достъп до информация чрез писмени заявления. Обикновено гражданите използват писмената форма, а журналистите - устната за търсене на информация. През изминалата година в базата данни на ПДИ са регистрирани общо 46 подадени писмени заявления за достъп до обществена информация. От тях 33 са получили решение за предоставяне на достъп, 13 са получили отказ за предоставяне на достъп и са обжалвани пред съдилищата.

III. НАЙ-ЧЕСТО ТЪРСЕНАТА ИНФОРМАЦИЯ ОТ СТРАНА НА ГРАЖДАНИ И ЖУРНАЛИСТИ

1. Търсене на финансова информация

Чести са случаите, в които се търси информация за разходване на средства от държавни органи, предприятия с държавно или общинско участие, както и информация, свързана с икономически злоупотреби. Контролът върху разходването на средства от държавния бюджет се осъществява от органите на държавния вътрешен финансов контрол и Сметната Палата. Те упражняват правомощията си както по отношение на държавните институции, така и върху предприятия с държавно или общинско участие. Информация от този характер винаги е била обект на особен обществен интерес.

Търсене на информация от Агенция за държавен вътрешен финансов контрол (АДВФК)

Обикновено търсещите информация адресират заявленията си до териториалните дирекции на Агенцията за държавен вътрешен финансов контрол (АДВФК) в съответния град и това е логично, тъй като именно териториалните органи извършват проверките по места. Следва да се отбележи, че за цялата 2001 г. в ПДИ няма регистриран случай на предоставена информация от страна на АДВФК. При искане за предоставяне на копие от ревизионен акт например най-честият отговор, който търсещите получават, е: „Нямаме право да предоставяне копия от ревизионни актове, обадете се до централата в София.“ Независимо от разпоредбите на ЗДОИ, които изрично задължават администрацията да препрати заявлението за информация до компетентния да се произнесе орган, директорите на териториалните дирекции на АДВФК нямат такава практика.

По повод предоставянето на информация от страна на АДВФК през май 2001 г. директорът на АДВФК изпрати циркулярно писмо до всички териториални

³⁶ Подобни случаи са регистрирани: през март - във Враца, април - Благоевград, май - Монтана, август - Ямбол, Кюстендил, Благоевград, Пловдив, октомври - Варна, декември - Смолян.

директори, в което се определят правилата за предоставяне на информация на медиите за финансови ревизии и одити. Според писмото директорът на агенцията възприема достъпа до информация не като предоставяне на достъп до оригиналните документи, а като предоставяне на резюме на резултатите от извършената ревизия. С писмото се определя и специален служител, отговорен да предоставя такъв вид информация - експерт по връзки с обществеността към агенцията в София.

Същевременно задължителното предоставяне на информация от пресцентъра в София затруднява и бави получаването на информация от журналистите по места.

Търсене на информация от Сметната палата

Тъй като Сметната палата е орган, който извършва външен одит на бюджета и други публични средства и дейности, чл. 2, ал. 2 от Закона за Сметната палата изрично постановява, че дейността ѝ се основава на принципите на публичност и прозрачност.

Два вида информация, създавана или съхранявана в Сметната палата, са обект на търсене: информация, свързана с извършени проверки, и информация от публичния регистър на имуществото на лицата, заемачи висши държавни длъжности.

За миналата година в базата данни на ПДИ са регистрирани 4 подадени заявления за достъп до документи, свързани с извършени финансови одити. На нито едно от заявленията Сметната палата не е отговорила.

Налице е интерес и към информацията от регистъра на имуществото на висшите държавни длъжности. Сметната палата събира информация за този регистър на основание на Закона за публичност на имуществото на лицата, заемачи висши държавни длъжности. Макар че този регистър е наречен „публичен“ в закона, достъп до тези данни имат единствено средствата за масово осведомяване чрез техните главни редактори. В началото на 2001 г. екипът на ПДИ подаде заявление за достъп до данни, съдър-

жащи се в публичния регистър, но отговор не последва. В края на годината заявление за достъп до подобни данни от страна на главния редактор на варненски вестник също беше оставено без отговор. По случая бе подадена жалба до съда.

Търсене на информация от данъчната администрация

Най-често търсената информация от данъчната администрация е свързана с обобщените справки за размера на събраните или несъбраните данъци, информация, свързана с данъчни нарушения, и информация относно големи данъчни длъжници. От регистрираните в базата данни на ПДИ случаи се вижда, че макар пар. 1, т. 1 от Данъчно-процесуалния кодекс (ДПК), дефиниращ служебната тайна, която данъчната администрация следва да спазва, да не покрива данните относно обобщените справки за събраните данъци, в повечето случаи администрацията по места не предоставя такива данни.³⁷

Важна стъпка на органите на данъчната администрация при предоставянето на информация по тяхна инициатива е публикуването в Интернет през май 2001 г. на списък на данъчните длъжници, дължащи над 3000 лева. Въпреки че съгласно ДПК размерът на дължимите от данъчните субекти данъци несъмнено представлява данъчна тайна, в случая органите на данъчната администрация балансираха между интереса на обществото да узнае определена информация и интереса на отделните длъжници да бъде запазена данъчната им тайна. В този случай държавните институции решиха в полза на обществен интерес. Макар че списъкът беше публикуван на страницата на Главна данъчна дирекция (ГДД) в Интернет³⁸, някои данъчни служби по места отказваха да предоставят тази информация на местни журналисти. Подобни случаи са регистрирани в Бургас, Враца, Стара Загора, Монтана, Ловеч.

2. Търсене на информация, свързана с приватизацията

Интересът към информацията за извършени приватизационни сделки е традиционно голям. Журналисти и граждани търсят информация, създадена във връзка със сключването на приватизационните

³⁷ Подобни случаи за миналата година са регистрирани в Габрово, Велико Търново, Пловдив, Бургас, Враца.

³⁸ www.taxadmin.government.bg/php/show.php3

договори, съдържанието им и изпълнението на задълженията по тях. След приемането на Наредбата за условията и реда за предоставяне на информация по ЗППДОП съответните държавни и общински институции вече предоставят копия от документи по приключили приватизационни сделки. В базата данни на ПДИ за миналата година са регистрирани няколко случая на предоставяне на копия от приватизационни договори и няма случай, в който е отказан достъп до документи, свързани с приватизационна сделка и поискани по реда на ЗДОИ.

3. Търсене на информация, свързана с извършени престъпления

Особен интерес представляват данните, свързани с извършването и разкриването на престъпления. Основната група търсещи такава информация са журналистите. Регистрираните в ПДИ случаи показват, че проблемите възникват основно при предоставянето на информация в информационните бюлетини на РДВР. В тази връзка се срещат следните проблеми:

□ Често от местните бюлетини липсват факти и събития, които на следващия ден се появяват в централния бюлетин за страната, изготвян от пресцентъра в София;

□ Информация се подава с дву- и триденно закъснение;

□ Липсват подробности за извършени престъпления и произшествия.

Изготвянето на информационните бюлетини, предназначени за медиите, е форма на предоставяне на информация по инициатива на органите на МВР. Поради това те не са обвързани с юридическо задължение за публикуване на повече информация, отколкото са преценили за необходимо. Не съществува и юридически акт, който да установява задължителни правила за изготвяне на информационните бюлетини.

4. Търсене на информация от съда

Конституцията на Република България и процесуалните закони осигуряват прозрачност на съдебната власт, като дават гаранции за публичност на

съдебния процес. Едновременно с това регистрите на самите дела - азбучни и срочни книги - също са публични. Трябва да се отбележи, че в сравнение с 2000 година регистрираните случаи на откази от съда за 2001 г. са сравнително малко. Проблемите около свободата на информацията, регистрирани в базата данни на ПДИ, са свързани основно с откази да се предоставя достъп до конкретни дела.

³⁹ Информация за делата, водени от ПДИ, четете тук: http://www.aip-bg.org/dela_bg.htm

⁴⁰ Например беше заведено дело срещу отказ на председателя на Пловдивския окръжен съд да предостави информация за броя на дадените за определен период разрешения за използване на специални разузнавателни средства.

⁴¹ Сдружение „Център за независим живот“ срещу отказ на Министъра на труда и социалната политика (2001), Полина Кирева срещу отказ на министъра на околната среда и водите (2001).

⁴² Определение № 8645/16.11.2001 г. на ВАС в състав: председател Андрей Икономов, членове: Александър Еленков, Жанета Петрова, Захаринка Тодорова, Таня Радкова.

⁴³ С решение № 1795/26.02.2002 г. Върховният административен съд в състав: председател Веселина Кълнова и членове: Захаринка Тодорова и Таня Радкова отмени като незаконосъобразен мълчалив отказ на министъра на образованието и науката да се произнесе по искането на Програма Достъп до информация за достъп.